

## Тісний зв'язок науки і практики — парадигма судово-експертної діяльності

**Лариса Дереча**

кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, учений секретар,  
Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф.  
М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна,  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6044-2068>, e-mail: [derecha@hniise.gon.ua](mailto:derecha@hniise.gon.ua)

**Оксана Федотова**

доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри  
інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет Міністерства  
освіти і науки України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5665-8712>,  
e-mail: [oxana68@ukr.net](mailto:oxana68@ukr.net)

*Розглянуто зв'язок науки і практики як парадигми судово-експертної діяльності. Констатовано, що здійснення правосуддя значною мірою залежить від рівня розвитку судової експертизи, зокрема, ступеня організації наукових досліджень і застосування отриманих результатів у практичній діяльності. Розкрито обумовленість сучасних тенденцій розвитку судово-експертної діяльності зростанням наукової достовірності висновків експертів.*

**Ключові слова:** наукова діяльність; судово-експертна діяльність; судова експертиза; методики проведення судових експертиз.

## Close Connection Between Science and Practice — the Paradigm of Forensic Activities

**Larysa Derecha, Oksana Fedotova**

*The relationship between science and practice as a paradigm of forensic expertise is considered. It is stated that the administration of justice largely depends on the level of development of forensic expertise, in particular, the degree of organization of scientific research and the application of the results obtained in practical activities. The conditionality of modern trends in the development of forensic expertise through the growth of the scientific reliability of experts' conclusions is revealed.*

**Keywords:** scientific activity; forensic expertise; forensic expertise; methods of conducting forensic expertise.

Гостра необхідність у посиленні боротьби зі злочинністю стимулює пошук інноваційних та сучасних методів розкриття злочинів, зокрема шляхом залучення спеціальних наукових знань.

За визначенням М. Г. Щербаковського, судова експертиза — це багатоаспектне поняття, що включає галузь наукового знання, процесуальну діяльність, процесуальний

документ, навчальну дисципліну. Перші теоретичні основи судової експертизи як окремої галузі наукового знання були закладені у 70-ті роки минулого століття. Як процесуальна дія судової експертизи на цей час є однією з найбільш широко використовуваних форм застосування спеціальних знань у всіх видах судочинства [1].

Здійснення правосуддя значною мірою залежить від рівня розвитку судової експертизи, що, своєю чергою, визначається ступенем організації наукових досліджень за конкретними напрямками (видами судових експертиз та експертних спеціальностей) і застосування отриманих результатів у практичній діяльності, що сприяє задоволенню потреб судової та слідчої практики.

Вочевидь функціонування судово-експертних установ України не обмежується лише проведенням судових експертиз для судових та слідчих органів; такі установи обов'язково здійснюють і наукову роботу. Це сприяє успішній інтеграції науки та практики, а також створює умови для підвищення якості й обґрунтованості висновків експертів на базі використання нових методик та технологій.

Маємо зробити акцент на спорідненості судово-експертної та наукової діяльності. Остання являє собою інтелектуальну творчу працю, зорієнтовану на здобуття нових, актуальних знань та пошук перспектив їх застосування, основними видами цієї праці є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [2]. Судово-експертне дослідження також має ознаки наукової творчості. Особливості затребуваності спеціальних знань судового експерта під час проведення експертизи та надання висновків з питань, які вимагають додаткового залучення наукової й технічної інформації тощо задля більш повного задоволення потреб слідчої та судової практики, напряму впливають на результати експертизи й висновок ек-

перта, що є джерелом доказів. Отже, організувати проведення судових експертиз та експертних досліджень на сучасному науковому рівні без належного врахування наукової складової неможливо.

Основна діяльність науково-дослідних установ судових експертиз — це реалізація судово-експертної роботи, виконання прикладних наукових досліджень, створення наукових розробок, підготовка наукових кадрів, розвиток і збереження наукової інфраструктури, особливо в умовах воєнного стану, тощо.

Висококваліфіковані спеціалісти, узагальнюючи та аналізуючи експертну практику, розробляють теоретичні основи та методики судової експертизи за відповідними експертними напрямками, що дає змогу ширше застосовувати досягнення науки і техніки у розкритті злочинів. Так, у судово-експертних установах України здійснюються наукові розробки з теоретико-методологічних засад судової експертизи, створюються нові методики дослідження речових доказів, відбувається їх апробація та впровадження в експертну практику. Згідно з Тематичними планами науково-дослідних робіт науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України активно реалізується науково-дослідна робота з актуальних питань теорії та практики судової експертизи і криміналістики. Результати наукових досліджень тільки за останні п'ять років знайшли своє відображення у 1530 опублікованих наукових працях: монографіях, посібниках, наукових статтях, доповідях

на міжнародних науково-практичних конференціях і семінарах тощо.

За останні роки у галузі судової експертизи досягнуто значних успіхів у підготовці науково-методичних посібників («Концептуальні засади судової експертології» та ін.), методичних рекомендацій (з розроблення тестових завдань для електронної системи автоматизованого тестування осіб, які виявили намір отримати кваліфікацію судового експерта; комплексного психолого-лінгвістичного дослідження у кримінальних провадженнях щодо спричинення шкоди інформаційній безпеці держави; проведення судово-психологічних досліджень за злочинами, вчиненими групою осіб та ін.), методик проведення експертних досліджень (методика дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі; методика комплексного дослідження японської холодної зброї, яка належить до культурних цінностей; методика дослідження впливу електромагнітного випромінювання на прилади обліку електричної енергії; методика проведення судово-економічних експертиз з питань використання бюджетних коштів; методика судово-психологічної експертизи неповнолітніх підозрюваних (обвинувачуваних); методика комплексних судово-експертних досліджень застосування автомобільної та бронетанкової техніки військових формувань; методика судово-ветеринарного дослідження живої підекспертної тварини та трупів тварин тощо).

Наукова діяльність сприяє розробленню шляхів і методів застосування

та впровадження в експертну практику результатів досліджень, оскільки критерієм їхньої ефективності у галузі судової експертизи виступає безпосереднє практичне значення.

Враховуючи наведене вище, можна дійти висновку, що сьогодні судово-експертні установи достатньо оснащені сучасною науково-методичною базою, що дає змогу проводити доволі глибокі й об'єктивні дослідження.

Отже, науково-дослідний характер судово-експертної діяльності зумовлює необхідність пошуку нових способів вирішення проблем, пов'язаних із дослідженням нових об'єктів, вирішенням нових завдань, що знаходить своє відображення у розробленні новітніх методик на підставі загальнонаукових принципів.

Під час проведення науково-дослідних робіт неодмінною умовою є дотримання вимог академічної доброчесності — сукупності етичних норм, яких мають дотримуватися всі суб'єкти впродовж навчання, викладання та реалізації наукової діяльності задля формування довіри до здобутих результатів. Дотримання правил академічної доброчесності має забезпечуватися виконанням таких вимог: проставляння посилань на застосовані джерела за умови запозичення звідти певних думок, концептуальних положень, фактажу тощо; урахування законодавчо-правових норм стосовно дотримання авторського права; відображення достовірних даних про наслідки власних наукових досліджень; контроль за виконанням вимог етичного кодексу членами академічної спільноти тощо [3].

Метою підвищення кваліфікації фахівців, які займаються науковою роботою, є набуття нових і вдосконалення раніше сформованих компетенцій у межах професійної діяльності. Державним визнанням рівня кваліфікації вченого є присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань. Так, на цей час у Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України (далі — *ННЦ ICE*) працює 14 докторів наук, 62 кандидати наук/доктори філософії; 43 працівникам присвоєно вчені звання професора, старшого наукового співробітника, старшого дослідника; 8 працівників мають почесні звання «Заслужений юрист України», «Заслужений діяч науки і техніки України», «Заслужений економіст України», «Заслужений будівельник України»; 33 здобувачі наукових ступенів доктора наук та доктора філософії працюють над дисертаціями.

Характерним показником розвитку науки є також наступність досвіду, знань, ідей, концепцій, методів дослідження, які складають її зміст. Утіленням цього є наукові школи як творчі, неформальні об'єднання дослідників, робота яких сконцентрована у конкретній науковій галузі та зумовлена спільністю підходів до розв'язання проблеми. Ознаками наукової школи можна вважати: наявність кваліфікованого наукового керівника, який має лідерські якості; високий професіоналізм членів колективу; значущість наукових здобутків; авторитетність і громадське визнання у конкрет-

ній сфері; новаторський характер методик у певній галузі. Важлива роль під час дослідження належить суб'єктові наукової діяльності, тобто дослідникові. Ефективність його роботи залежить від рівня кваліфікації, інтелектуального розвитку, особливостей наукового мислення (передбачає поєднання об'єктивності підходу, визначеності, конкретики вихідної позиції з критичним способом перевіряння фактажу) [3]. У ННЦ ICE за багатьма напрямками судової експертизи функціонують наукові школи відомих учених, які здійснили вагомий внесок у розвиток теорії та практики судової експертизи і криміналістики — професорів: М. С. Бокаріуса, М. М. Бокаріуса, В. П. Колмакова, Л. Ю. Ароцкера, М. В. Салтевського, В. Л. Федоренка та ін. Послідовники цих наукових шкіл, об'єднані ідеями, науковими традиціями, пошуком нових дослідницьких напрямів, активно провадять наукову роботу за актуальними напрямками судової експертизи і криміналістики, що сприяє удосконаленню судово-експертної діяльності.

Ефективність практичної роботи науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України перебуває у прямій залежності від стану та рівня розвитку наукової діяльності. Тісний зв'язок науки та практики є парадигмою судово-експертної діяльності, оскільки саме результатами наукових досліджень у галузі судової експертизи забезпечується постійне зростання наукової достовірності, повноти й обґрунтованості висновків експертів.

**Перелік джерел посилання**

1. Щербаковський М. Г. Судові експертизи — обов'язкова складова компетентності правозастосовника. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20.11.2020). Харків, 2020. С. 538—541. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7394be99-aebe-4cd4-bc2e-f62bdc22df76/content> (дата звернення: 14.04.2025 р.).
2. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 14.04.2025).
3. Федотова О., Кудлай В. Методологія та організація наукових досліджень : консп. лекц. для здобув. вищ. освіти друг. (магістер.) рівня ОПП «Керування документальними процесами та розвиток цифрової громади», спец. 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Київ, 2024. 122 с. URL: <http://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/7792> (дата звернення: 14.04.2025 р.).